

ERTAKTERPIYA-ALOHIDA EHTIYOJGA MUHTOJ BOLALAR UCHUN MO`JIZLAR OLAMI

Hamrayeva Gavhar Shuhrat qizi

*Qarshi shahar „IMKON“ rehabilitatsiya markaziga ega davlat ko`p tarmoqli
ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta`lim tashkiloti ertakterapiya defektologi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ertakterapiyaning alohida ehtiyojga muhtoj bolalar uchun ahamiyati, uning olib borilish mexanizmlari, ota-onalar uchun tavsiyalar muhokama etiladi.

Kalit soʻzlar: tarbiya, ertak, psixologiya, ertak terapiya, qadriyat.

KIRISH

Bolalar ohangraboli olam hisoblanib juda tez oʻsish, rivojlanish va oʻzgarishlar ichida yashaydilar. Bu farzand tarbiyasida aynan shu palla qanchalik ahamiyatli ekanining yana bir isbotidir. Bugungi kun psixologlari bolalarni tarbiyalashning usullaridan biri sifatida ertak terapiyani juda koʻp taʼkidlab oʻtishmoqda. Ertakterapiya bu bolani ertaklar orqali tarbiyalash va davolash metodidir.

Ertaklar aqlga ham, yurakka ham faol taʼsir koʻrsatadi: aqlni toʻldiradi, yurakni hissiyotchan qiladi. Barchamiz bolalarimizning jasur va intiluvchan, diyonatli, eʼtiqodli, aqlli boʻlib voyaga yetishini istaymiz. Buning uchun esa, uning tarbiyasiga ijobiy taʼsir qiladigan, aqliy salohiyatini oʻstiradigan ertaklardan foydalansak boʻladi. Ertakterapiya atrof-muhit bilan oʻzaro munosabatni mukammallashtirish hamda emotsional buzilishlarni toʻgʻrilashda foylaniladigan usuldir. Ertaklar bolaga umid beradi. Bola qanchalik Yangi yil kechasi sovgʻa olib keladigan Qorboboga ishonsa, u shunchalik hayotga optimist koʻz bilan qaraydi. Ertaklar orqali biz bolani tarbilaymiz, uning ichki dunyosini boyitamiz, qalbini davolaymiz, hayot haqida bilim beramiz, xayolini oʻstiramiz. Haqiqiy ertakning asosiy belgisi bu - uning yaxshilik bilan tugashidir. Bu bolaga psixologik himoyalanganlik tuygʻusini beradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ertaklarda nimaiki sodir bo'lmasin, yaxshilik bilan yakun topadi, ertak qahramonlarining boshiga tushgan barcha sinovlar ularni yanada kuchli va aqlli qiladi. Boshqa tomondan, bola yomon xatti-harakatlarni amalga oshirgan qahramonlarning, albatta, qilmishlariga yarasha jazo olishlarini ko'radi. Barcha sinovlardan mufaqqiyatli o'tgan, o'zining barcha ijobiy hislatlarini namoyon qilgan qahramonlarning esa albatta mukofotlanishiga amin bo'ladi. Ana shunda hayotning asosiy qonuni yaqqol ko'rinadi: Sen hayotga qanday munosabatda bo'lsang, u ham senga shunday javob qaytaradi. Korney Ivanovich Chikovskiy shunday yozgan edi: "Menimcha ertakning maqsadi bolada bironing g'am-tashvishi uchun qayg'urish, o'zganing shodligi uchun xursand bo'lish, begona insonning taqdirini xuddi o'ziniki kabi boshdan o'tkazish kabi insoniylikni qanday bo'lmasin tarbiyalashdan iboratdir". E'tibor bering-a, bu yerda ikki insonning o'zaro bir-birini tushinishi, bir-biriga g'amxo'rlik qilishi haqida gap bormoqda. Ertaklarga o'z ijodida jahon psixologlaridan E.Fromm, E.Bern, E.Gordner, I.V.Vajkov, M.Osorina, E.Lisina kabi psixologlar murojaat qilganlar. Ertaklardan bolalar adolat va adolatsizlik haqida o'zlarining ilk tasavvuriga ega bo'ladilar. Ertak bolaning murakkab hayotiy muammolarini hal qilish usullarini ongida saqlab qolishga va qayg'urishga majbur qiladi. Bunda hayotga qarama-qarshi kuchlarning to'qnash kelishi va ularni hal qilish borasidagi tajriba ortib boradi hamda ijodiy tasavvur rivojlanadi. Aynan xotira bilan uyg'unlashgan tasavvur bolaga hayotda shu kabi muammolarga duch kelganda qisqa vaqt ichida to'g'ri va samarali yechimni topishga imkon beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Ertak esa qahramonlarning xatti-harakatlarini misli ko'rilmagan holatlarda aks ettiruvchi, ammo bolaning xotirasi va ongiga eng asosiy, ba'zan esa ilojsizdek tuyulgan, qiyin holatlarning ham baribir yechimi bor, degan tushunchani singdiruvchi hayotning o'zidir. Hayotda boshi berk ko'chalar bo'lmaydi. Ko'pincha inson shunchaki, ulardan chiqib ketishga tayyor bo'lmaydi. Ertakterapiya bolaga nima beradi?

1. Ertakterapiya yordamida xayol, ijodiy tasavvur rivojlanadi, ko'ngil xotirjamligiga erishiladi.

2. Bola o'zgaralar xatti-harakatlarini tahlil qilishni va bu bilimlarini o'z xatti-harakatlarida qo'llashni o'rganadi.

3. Guruhdagi muloqot orqali ishtirokchilar o'rtasida kommunikativ aloqa o'rnatiladi.

4. Ertakterapiya kattalarga ham o'z fobiya, qo'rquvlarini yengishga yordam beradi, ulardagi agressivlik va xavotirlikni kamaytiradi. Ertaklar orqali biz bola qalbidagi muammolarni ochishimiz va yechishimiz mumkin. Bunday ertaklar terapevtik ertaklar deb nomlanadi. Ko'pincha ertaklar kechqurun uyquga yotishdan oldin aytiladi, sababi bola bu paytda tinch bo'lib, bu aynan unga ta'sir o'tkazish uchun qulay paytdir. Shuning uchun kechqurun yaxshilik bilan tugaydigan pozitiv mazmunli ertaklar aytib berish kerak. Shuningdek, oila davrasida, kattalarning muhokamasi bilan tinglangan ertaklar muammoni hal qilishga, korreksiyalashga zamin yaratadi. Ertaklar bolani ulg'aytiradi. Birinchi navbatda ertakni bolaga bajonidil aytib bermoq lozim, shunda xalq ijodidan bola ko'proq narsa oladi. Ertak aytish jarayonida bola ruhan xotirjam, muhit tinch bo'lsa, samarasi yaxshi bo'ladi. Bolaga ertak aytib berayotib unga quyidagi savollarni berishingiz mumkin:

1. Bu ertak nima haqida?

2. Ertak qahramonlari qanday sifatlarga ega? Ular kimga o'xshaydilar?

3. Nega ertak qahramonlari bunday xatti-harakatlarni amalga oshiradilar? Bu nima uchun kerak?

4. Ertak, uning ayrim qismlari qanday tuyg'ularni uyg'otadi? Bolalar uchun ertaklar ularning xayolini, mantiqiy va obrazli tafakkurini rivojlantirib, nutqini o'stiradi. Ertaklar xavotirlikni yo'qotib, o'ziga ishonchni orttiradi. N.L.Kryajeva qizg'anchiq egoist bolalarga, "Baliqchi va baliq" haqidagi ertakni qo'rqqoq bolalarga, "Qo'rqqoq quyonlar" haqidagi ertakni ishonuvchanlariga, "Buratinonaning sarguzashtlari"ni qaysar bolalarga, "No'xat ustidagi malika" va "Etik kiygan mushuk" ertaklarini tinib-tinchimas bolalarga, aytib berishni taklif qiladi.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, bola xatti-harakatidagi emotsional buzilishlarni, albatta o'yinlar, o'yinchoqlar, bolaning tasviriy faoliyati, musiqa, teatr va

umuman aytganda san'at yordamida ham to'g'rilasa bo'ladi. Lekin, bolalar uchun eng tushunarli va sevimli usul bu – ertakdir. To'g'ri tanlangan ertak yordamida boladagi ko'plab muammolar – qo'rquv, injiqlik kabilarni yo'qotish, bolada qat'iyat va irodani shakllantiradi. Ertaklarni faqatgina psixologik terapiyadagina qo'llamay, balki oila davrasida muntazam qo'llash bolalik davridagi eng iliq hislarni bola xotirasida muhrlashga imkon beradi. Ertaklar bolaning muammolaridan kelib chiqqan holda tuzilishi, ertak terapiyasini o'tkazish mobaynida bolaning har bir xatti-harakatiga ahamiyat berib borilishi lozim. Bolaning individual xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ertakni qabul qilish darajasini muntazam kuzatib borish lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Zebiniso Ahmedova "Ertak terapiya" Toshkent- 2019
2. Z.T.Nishanova, G.F.L Alimova, A.G'.Turg'unboyeva, M.X.Asranboyeva "Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi" Toshkent – 2017
3. K.Qosimova, Safo Matchonov va boshqalar "Ona tili o'qitish metodikasi" Toshkent "Nosir" nashriyoti – 2019
4. Ahmedov S., Qosimov B., Qo'chqorov R., Rizayev Sh. Adabiyot 5-sinf darslik II qism T:2011